

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОХІДНИХ ОДИНИЦЬ (НА ПРИКЛАДІ ВІДДІЄСЛІВНИХ ІМЕННИКІВ З ОЗНАКОЮ ДІЇ)

М.Б. Красікова

Донецький національний університет

1 Об'єктом аналізу є віддієслівні іменники дії в англійській мові та їх еквіваленти в перекладі на українську. Матеріал зіставлення відібраний з роману Harper Lee "To kill a Mocking-bird" та його перекладу на українську "Убити пересмішника". Загальна кількість прикладів складає 1214 речень із віддієслівними іменниками дії в англійській мові та їх перекладах в українському трансляторі (Lee 1970; Лі 1975).

2 Багатство авторського мислення потребує адекватного відображення при перекладі (Корунець 2001).

Однак широкі можливості мови стосовно варіювання мовних засобів не означають довільності їх використання. Вимога смислової тотожності значення передбачає і необхідні формальні закономірності його організації, наприклад, відповідність певної частини мови деяким морфологічним показникам та синтаксичним функціям. Якщо при перекладі цей факт залишається необміркованим, то при спеціальному аналізі він стає явним (Жлуктенко 1964; Журавлева 1997).

3 При аналізі похідних одиниць, якими є віддієслівні іменники дії (далі скорочено ВІД), слід звертати увагу на природу їх семантики. ВІД поєднують у собі категоріальні ознаки дії та предметності двох частин мови – дієслова та іменника. Подвійний характер семантики ВІД знаходить вираження в лінійному поданні та в варіантах перекладу.

Подвійна категоріальна семантика ВІД (категоріальні значення дієслова й іменника) роблять його зв'язки в системі однієї мови двобічними: з одного боку, ВІД поєднуються в лексико-граматичний підклас слів за генеративною ознакою, з другого боку, вони перебувають у безпосередньому відношенні до мотивуючої основи – дієслова. Враховуючи це, можна передбачити, що перекладними еквівалентами ВІД в українській мові також виявляться названі частини мови (Загнітко 1995:79-83).

4 Зіставний аналіз показує:

4.1 ВІД перекладаються співвідносними віддієслівними іменниками. Кількість прикладів складає 756 речень, що становить 62,2% від загальної вибірки. Напр.:

(1) A tiny, almost invisible movement and the house was still (Lee 1970:27) - 'Легенький, ледь помітний рух – і знову будинок завмер' (Лі 1975:15). Англійський іменник movement, утворений від дієслова to move, повністю збігається в перекладі на українську з ВІД 'рух', що є дериватом від дієслова 'рухатися'.

(2) In spite of our warnings and explanations, the Radley Place drew Jim as moon draws water... (Lee 1970:19) - Наші застереження і вмовляння не допомагали. Як місяць притягує море, так будинок Редлі притягував Діла... (Лі 1975:8). Віддієслівні іменники warning 'застереження' ← to warn 'застерігати' та explanation 'пояснення' ← to explain 'пояснювати' перекладено на українську співвідносними ВІД 'застереження' – деривата від дієслова 'застерігати' і 'вмовляння' - дієслова 'умовляти'.

4.2 Еквівалентами ВІД виступають дієслова (310 прикладів – 26%), напр.:

(3) Jem gave a reasonable description of Boo... (Lee 1970:25) - Джем описав Страхолюда досить точно... (Лі 1975:13). В реченні (3) англійський ВІД description 'опис', утворений від дієслова to describe 'описувати', перекладено на українську дієсловом.

(4) The cats had long conversations with one another... (Lee 1970:29) - 'Коти довго розмовляли між собою...' (Лі 1975:16). Віддієслівний іменник conversation 'бесіда, розмова', що утворився від дієслова 'розмовляти', теж перекладено еквівалентним дієсловом.

4.3 Лексичні невідповідності та граматичні розбіжності в ряді мов зашкоджують чітким відносинам між одиницями, що їх складають. Можливість порушення мовної системності при перекладі призводить до необхідності непрямого перекладу за допомогою інших частин мови (Журавлева 1997). Для ВІД це, наприклад, іменники не дієслівного походження, тобто одиниці іншої природи, але ті, що належать до однієї частини мови. Кількість одиниць аналізу складає 73 речення – 6% від загальної вибірки, напр.:

(5) So Jem received most of his information from Miss Stephanie Crawford... (Lee 1970:22) - 'Про всякі новини Джем здебільшого дізнавався від міс Стефані Крофорд...' (Лі 1975:11). В реченні (5) англійський ВІД information 'інформація' ← to inform 'інформувати' перекладено на українську мову іменником 'новина'.

4.4 Крім того, у зв'язному тексті окремі слова можуть втрачати смислову самостійність і, входячи у взаємозв'язок з оточенням, можуть утворювати складні смислові одиниці. В мовному сплетенні слів проявляється перерозподіл, розклад, збіг значень та інші процеси (Корунець 2001). У цьому випадку ВІД розчиняються в змістовій тканині висловлювання. Подібні явища у перекладі трапилися в 26 реченнях – 2,1%, напр.:

(6) Wondering what bargain we had made, I turned to the class for an answer, but the class looked back at me in puzzlement (Lee 1970:35) - 'Не зовсім розуміючи, про яку угоду йдеться, я обернулась до класу і побачила звернені до мене збентежені обличчя' (Лі 1975:21). Віддієслівний іменник речення (6) answer «відповідь» ← to answer «відповідати» не реалізується в перекладі.

4.5 Всю різноманітність інших варіантів перекладу ВІД та їх словосполучень можна звести до таких способів:

4.5.1 ВІД перекладаються прикметниками (15 випадків – 1,1%), напр.:

(7) Atticus said Calpurnia had more education than most colored folks (Lee 1970:38) - 'Аттікус навіть твердить, що Келпурнія найосвіченіша серед кольорових' (Лі 1975:24).

4.5.2 займенниками (14 речень – 1%), напр.:

(8) My special knowledge of the Cunningham tribe – one branch, that is – was gained from events of last winter (Lee 1970:33) - 'Що таке плем'я Канінгемів – точніше, одне з його відгалужень – я дізналася минулої зими' (Лі 1975:20).

4.5.3 дієприкметниковими зворотами (11 випадків перекладу – 0,9%), напр.:

(9) Respiration normal, the three of us strolled as casually as we could to the front yard (Lee 1970:73) - 'Перевівши дух, ми всі трое, наче нічого не сталося, попрямували в палисадник...' (Лі 1975:51).

(10) At first we saw nothing but a kudzu-covered front porch, but a closer inspection revealed an arc of water descending from the leaves and splashing in the yellow circle of the street light, some ten feet from source to earth, it seemed to us (Lee 1970:69) - 'Спочатку ми не побачили нічого, крім порослої гліцинією веранди, але, придивившись пильніше, помітили, що з-поміж листя, описуючи дугу, з висоти приблизно десяти футів ціваю ллється вода прямо в коло жовтого світла від вуличного ліхтаря' (Лі 1975:48).

4.5.4 прислівниками (9 речень – 0,7%), напр.:

(11) He examined Walter with an air of speculation (Lee 1970:36) - 'Він уважно оглянув Уолтера' (Лі 1975:22). ВІД speculation змінюється в перекладі іншою частиною мови – прислівником 'уважно'.

5 Підсумовуючи спостережені факти відносно діапазону відповідностей ВІД в перекладі, можна прийти до висновку: тільки в незначній частині всіх випадків (11,8%) трапляється порушення мовних зв'язків, в більшості випадків очікуване співвідношення частин мови при перекладі залишається: ВІД перекладається або ім'ям дії, або дієсловом (88,2%). Саме такий переклад є прямим, при ньому семантична рівнозначність текстів максимально зберігається.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. - К.: Наукова думка, 1988. – 256с.
2. Гак В.Г. К проблеме соотношения языка и действительности. – ВЯ, 1972. -№ 5.
3. Загнітко А.П. Формально-прагматична і семантична характеристика віддієслівних іменників // Значение языковых единиц в сравнительном и типологическом аспектах: Сборник научных трудов. – Донецк: ДонГУ, 1995. – С.79-83.
4. Журавльова Т.А. Особливості перекладу з англійської мови на українську. – Донецк: АООТ Торговий Дом «Донбасс», 1997. – 80с.
5. Жлуктенко Ю.О. Українсько-англійські міжмовні відносини. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1964. - 168с.
6. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2001. – 448с.
7. Лі Гарпер. Убити пересмішника... /Пер. з англ. Михайла Харенка. – К.: Молодь, 1975. – 272с.
8. Lee Harper. To kill a Mocking-bird. – К.: Дніпро, 1970. – 340с.

Надійшла до редколегії 18 березня 2003р